

Т.О. Власюк

РОЛЬ ІМПОРТУ В ІНВЕСТИЦІЙНОМУ ЗАБЕЗПЕЧЕННІ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Проаналізовано сучасну структуру товарного імпорту України; досліджено попит внутрішнього ринку на імпортну продукцію в залежності від рівня її технологічності; зроблено висновок стосовно критичної залежності української економіки від імпорту технологічних машин й обладнання; вивчено проблематику залежності національної економіки від імпорту продукції з більш високим ступенем переробки, а також проблематику невідповідності державної науково-технологічної та інноваційної політики викликам сьогодення. Рис. 6, таб. 1, дж. 16.

Ключові слова: внутрішній ринок, імпорт, протекціонізм, інноваційна діяльність, конкурентоспроможність.

JEL F52

Постановка проблеми та її зв'язок з практичним завданням. Системні проблеми, успадковані від попередніх років, а також суттєвий негативний вплив зовнішньої агресії проти України, актуалізували принципове питання неспроможності існуючого рівня модернізації економіки забезпечити перехід на нові форми інноваційного розвитку та досягти цілі проголошених стратегічних пріоритетів підвищення конкурентоспроможності національної економіки. Реформування промислового сектору економіки України потребує застосування інноваційних технологій в класичних добувних галузях та їх перетворення в ланцюги від виробництва сировини до виробництва високотехнологічної продукції, яка користується попитом на внутрішньому та зовнішніх ринках. Підвищення конкурентоспроможності в цьому випадку залежить від оновлення все більш старіючої національної технологічної бази, освоєння нових технологій, розбудови на території України ліцензійних виробництв, особливо у сфері машинобудування, а у багатьох випадках – ще й істотна лібералізація імпорту сучасних приладів, машин та обладнання, які не виготовляються в Україні.

При цьому покриття імпортною продукцією морально та фізично застарілої національної технологічної бази може створити короткострокові дисбаланси поточного рахунку. Але разом із тим, зважаючи на те, що в окремих випадках термін зношення обладнання є настільки критичним, що вимагатиме невідкладної заміни, яка не може бути негайно задоволена за рахунок внутрішнього виробництва. З іншої сторони, глибока фінансово-економічна криза України в умовах зовнішньої агресії охопила майже всі сфери економічної діяльності. Це загострило проблему забезпечення джерел фінансування інвестиційного попиту як на державному, так і на корпоративному рівнях фінансування. Ключовими чинниками тут виступає значна недоотримка реальним сектором економіки фінансових ресурсів розвитку, відволікання фінансових потоків на оборонні потреби та обслуговування раніше нагромаджених фінансових зобов'язань (характерно як для державного так і корпоративного секторів).

Метою статті є аналіз ситуації, що утворилася на внутрішньому ринку, розробка рекомендацій які б дозволили підсилити позиції національних виробників на зазначеному ринку та підвищити конкурентоспроможність вітчизняної продукції.

Виклад основного матеріалу дослідження. Таким чином для України актуалізується потреба пошуку оптимального рішення стосовно завдання

підвищення конкурентоспроможності національної економіки, подолання дисбалансу зовнішньої торгівлі, оптимізації імпортозалежності, оновлення морально та фізично застарілої технологічної бази промисловості, виходячи з об'єктивних реалій технологічного відставання українських виробників і середньостроковій неспроможності вирішити відповідні завдання.

Динаміка імпортової товарної торгівлі України характеризується такими тенденціями:

1. *Сформованістю вагомому сегменту попиту на продукцію середньотехнологічного рівня на внутрішньому ринку.* Основу структури товарного імпорту України у 2014 р. становила продукція середньо-низькотехнологічного та середньо-високотехнологічного сегменту 69,8 % загального імпорту, на які український споживач пред'являє найвищий попит (середній рівень протягом 2007 - 2014 рр. 74,5 %) (рис. 1).

Товари високотехнологічного імпорту становлять відносно незначну частку у загальному імпорті. Так, у 2014 р. на них припадало 4,6 млрд. дол. США або 8,8 % загального товарного імпорту (у 2007 р. їх частка складала 6,9 % або 4,2 млрд. дол. США), що засвідчує в цілому усталену структуру високотехнологічного імпорту. Зростання обсягів імпорту високотехнологічної продукції у 2012 р. до 7,5 млрд. дол. США пов'язується із результатом державного фінансування програм у рамках Євро-2012. При відсутності додаткових стимулів обсяги високотехнологічного імпорту повертаються до попередньо сформованих трендів.

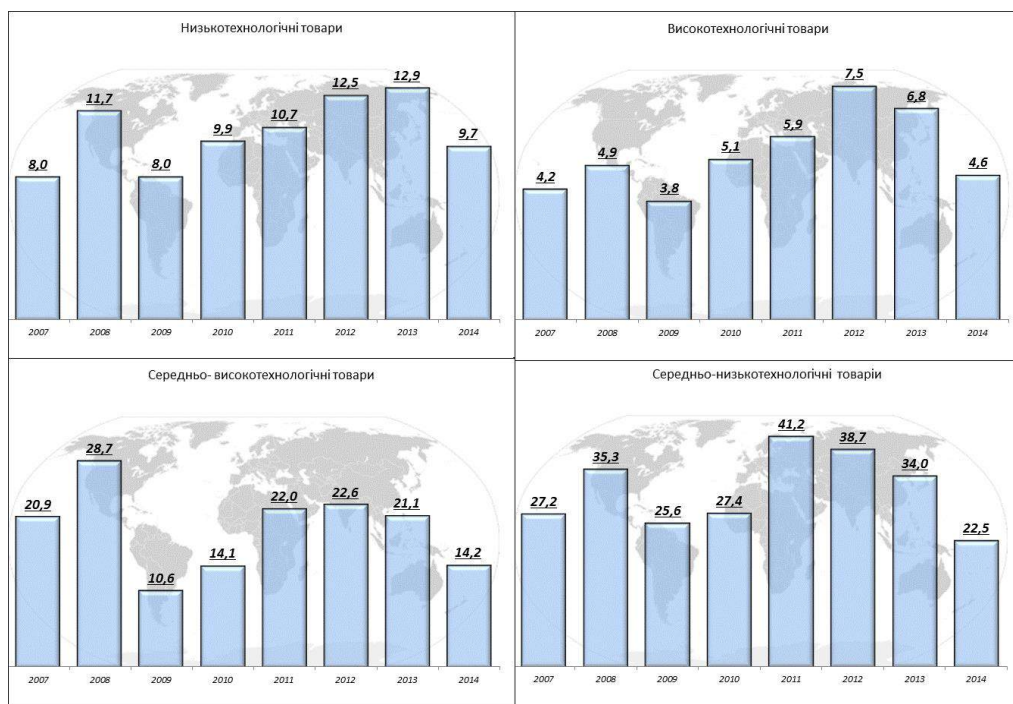

Рис.1. Динаміка технологічної структури товарного імпорту України у 2007-2014 рр., млрд. дол. США

Джерело: [1].

В цілому динаміка двох груп середньотехнологічного імпорту визначає загальні тенденції імпорту України (рис. 2). Цей сегмент демонструє достатньо

стабільну запитаність на українському ринку. Зміна тенденції у 2014 р., коли відбулось зниження темпів для всіх категорій імпорту, слід вважати виключенням, оскільки на ці роки припало розгортання російської агресії проти України.

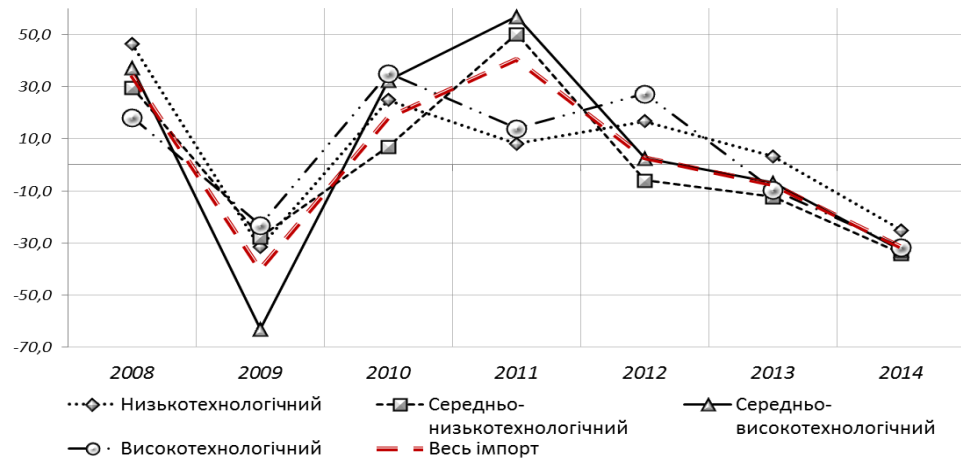

Рис. 2. Динаміка річних темпів приросту товарного імпорту України, у % до попереднього року

Джерело:[1].

2. Звуження можливостей українського машинобудівного комплексу самостійно забезпечити потреби реального та відкладеного інвестиційного попиту, а також критична залежність української економіки від імпорту технологічних машин й обладнання. З моменту розпаду СРСР, в українській економіці тривало незупинне нарощення імпортової компоненти у забезпеченні внутрішнього попиту, найбільша частка якого складає продукція машинобудування. І хоча частка цієї товарної категорії в загальному імпорті України знизилась від 32,5 % у 2007 р. до 23,0% у 2014 р. (рис. 3), запитаність відповідної продукції на внутрішньому ринку України є традиційно високою.

Варто відзначити, що тільки помітні зрушення у внутрішньому середовищі, які істотно понижують платоспроможний попит спричиняють зниження імпортних поставок, на кшталт 2009 р. Тоді, у зв'язку із світовою кризою, і відповідно – девальвацією гривні, імпортні закупки машин та обладнання знизились на 65,9 % відносно 2008 р. до 9,1 млрд. дол. США проти 26,7 млрд. дол. США.

Українська машинобудівна галузь не змогла оперативнo переорієнтувати власне виробництво на новий характер та потреби інвестиційного попиту (в т.ч. і внаслідок падіння платоспроможності замовників).

Ситуація ускладнилась до того, що в окремих випадках (медичне обладнання, електронне для побутових і виробничих потреб тощо) інвестиційний попит повністю задовольняється за рахунок імпортних поставок.

В результаті неконкурентоспроможності українських виробників потреба внутрішнього ринку машинобудівної продукції України компенсується імпортними поставками. Варто додати, що імпортна місткість внутрішнього ринку України стримується низькою платоспроможності. При цьому в умовах відновлення фінансового потенціалу, відкладений інвестиційний попит внутрішнього ринку буде скерований на придбання сучасної імпортової продукції.

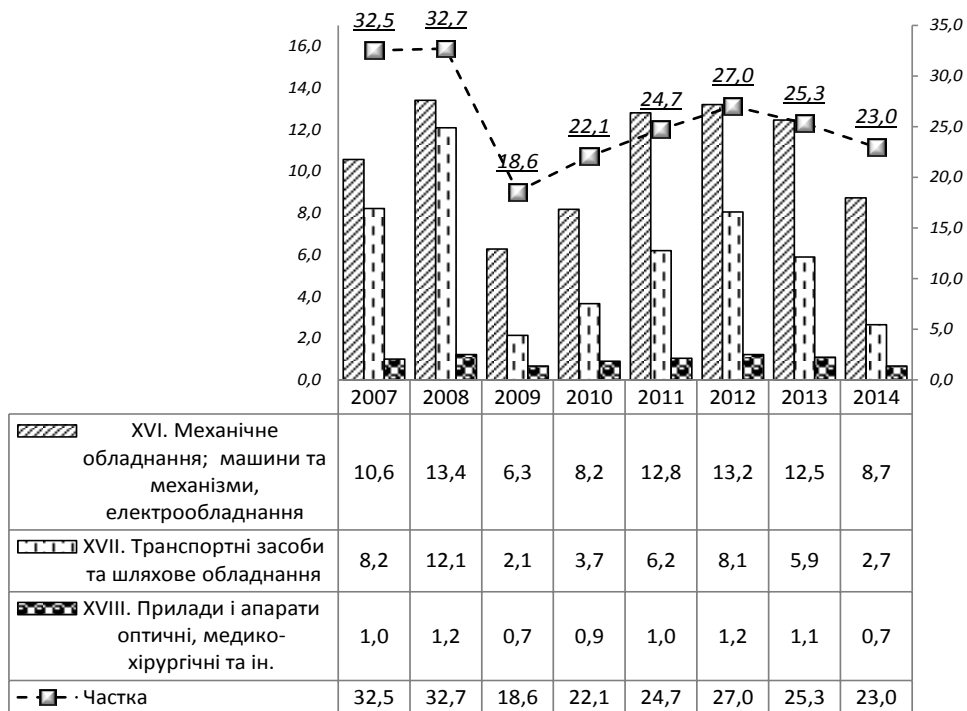

Рис.3. Динаміка імпорту продукції машинобудування у 2007 – 2014 рр., млрд. дол. США та % до всього

Джерело: [1].

Разом із тим усталений від'ємний баланс торгівлі машинами, обладнанням та транспортними засобами вказує на те, що: український сектор машино- та приладобудування, а також виробництва транспортних засобів не може власними потужностями забезпечити потреби внутрішнього інвестиційного попиту; відставання українського машинобудування від провідних держав світу дедалі посилюється.

При відновленні інвестиційного попиту на принципово нову високотехнологічну продукцію машинобудівного комплексу очікувано виявиться нездатність українського машинобудування забезпечити потреби тих галузей української економіки, які пред'являть відповідний попит, внаслідок чого імпортне обладнання – більш якісне і дороге вартісне, задовольнить відповідний сегмент.

3. Сформована залежність від імпорту продукції з більш високим ступенем переробки. Основу структури імпорту України традиційно становлять товари кінцевого споживання (23,6 млрд. дол. США у 2014 р. або 44,8 % всього імпорту). На промислову сировину і напівфабрикати та конструкційні матеріали припадає 19,9 млрд. дол. США або 37,9 % всього імпорту (рис. 4).

Серед позитивних зрушень в структурі імпорту України можна відзначити лише істотне зниження закупівель природної сировинної продукції, насамперед енергоносіїв з РФ. Так, в цьому сегменті у 2014 р. було досягнуто майже дворазового зниження відносно 2013 р. та триразового відносно 2011 р. Зниження імпорту продукції кінцевого споживання у 2014 р. на 11,3 млрд. дол.

США пов'язується із критичним зниженням платоспроможного попиту, який склався в умовах різкої девальвації національної грошової одиниці.

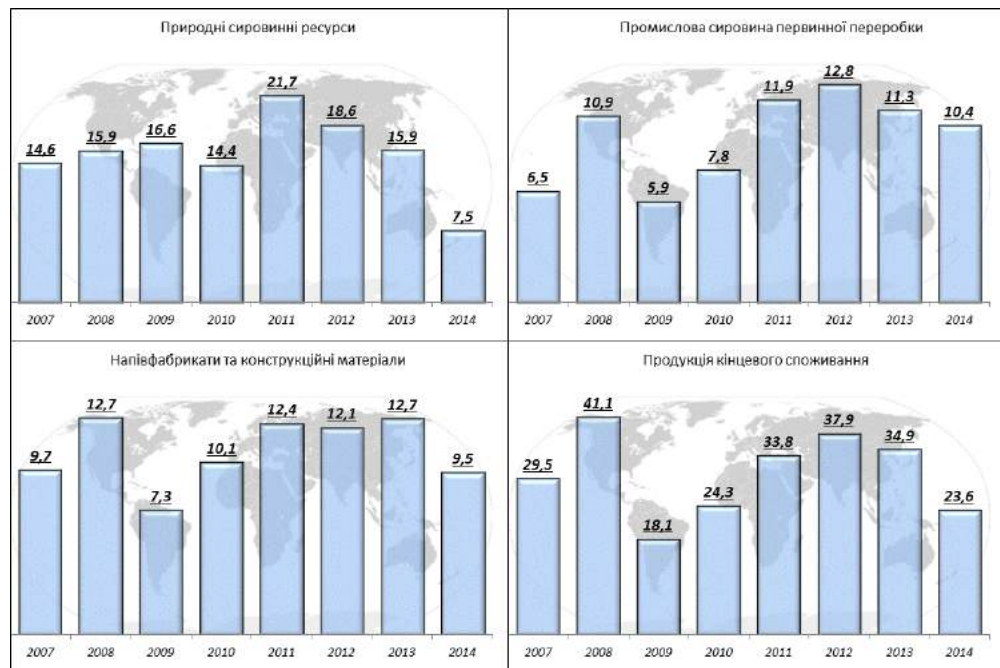

Рис.4. Динаміка структури імпорту України у 2007-2014 рр. за рівнем переробки продукції, млрд. дол. США

Джерело: [1].

Водночас навіть в умовах складного внутрішнього становища та зовнішньої агресії, український споживач зорієнтований переважно на імпорту продукцію, яка більш адекватно відображає сучасний запит внутрішнього ринку України, аніж вітчизняні виробники. Цьому сприяють такі чинники:

1. Збереження застарілої технологічної основи розвитку економіки, заснованої на високому рівні ресурсо- та енерговитратності, що не відповідає міжнародним чинникам підвищення конкурентоспроможності. Надмірне витрачання ресурсів є одним із принципових пояснень низького рівня конкурентоспроможності національних виробників та дефіцитного фінансування інновацій в Україні. За рівнем виготовленого ВВП на одиницю спожитої енергії у нафтовому еквіваленті Україна залишається на другому найгіршому місці у світі після Узбекистану (рис.5).

Надмірне витрачання ресурсів є одним із принципових пояснень дефіцитного фінансування конкурентоспроможних виробництв. За рівнем ВВП на одиницю використання енергії (у постійних цінах 2011 р. за паритетом купівельної спроможності у дол. США) Україна серед найпроблемніших країн світу після Узбекистану (рис.5). Попри в цілому позитивний тренд зменшення енергоспоживання (у 2000 – 2013 рр. середньорічні темпи зниження енергоспоживання склали 4,4 %), цього недостатньо для вирівнювання умов забезпечення конкурентоспроможності між Україною та іншими країнами.

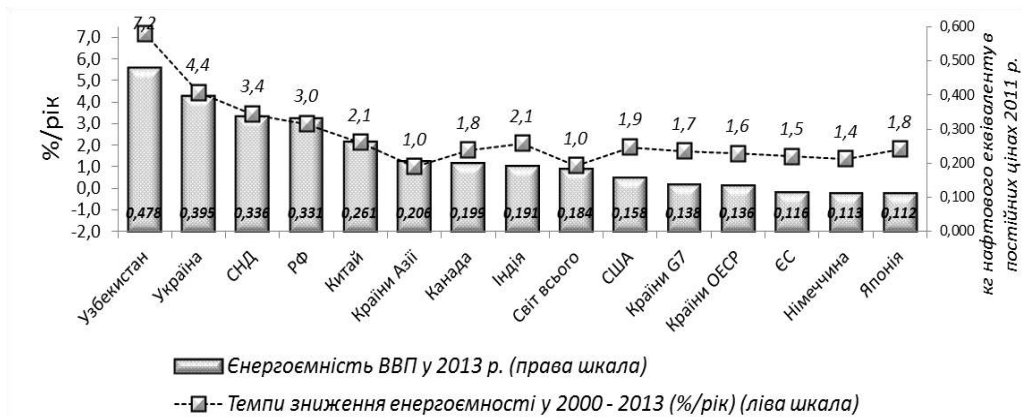

Рис. 5. Енергоємність ВВП та середньорічні темпи її зниження у 2000 – 2013 рр., у кг нафтового еквіваленту/ВВП в постійних цінах 2011р. за паритетом купівельної спроможності у дол. США та у %

Джерело: [2].

Так, енергоємність ВВП України вища за рівень країн ЄС у 3,4 рази, Німеччини у 3,5 рази, країн ОЕСР у 2,9 рази та від загальносвітового рівня споживання у 2,1 рази. За даними Світового банку споживання енергії будинками та спорудами господарського призначення в Україні перевищує у 2,0 – 2,5 рази аналогічні показники європейських країн. При цьому вищі витрати в енерго- та ресурсоспоживанні виступають найвагомішою причиною звуження фінансових джерел для інновацій та розбудови виробництва конкурентоспроможного на міжнародному рівні.

2. Неадекватна сучасним викликам державна науково-технологічна та інноваційна політика. Модель забезпечення якісних та кількісних характеристик державної інноваційної політики має бути докорінно переосмислена. Порівняння із розвиненими країнами, де практика стимулювання інновацій через встановлення пільгового оподаткування, надання кредитів, розвиток науково-дослідної та інноваційної інфраструктури, створення сприятливого інвестиційно-інноваційного клімату є звичними атрибутами формування інноваційного суспільства, помітно знижує конкурентні переваги України. Так, видатки на науку й НДДКР США, Китаю, Японії та Європи у 2014 р. забезпечили біля 80,0 % від світового рівня та склали 1,6 трлн. дол. Частка США складає 31,1 % світового рівня видатків, Китаю 17,5 %, Японії 10,2 %, країн Європи 21,7 %, Німеччини 5,7 % (табл. 1). При цьому країни Америки скеровують 2,5 % ВВП на науку та НДДКР, країни Азії 1,9 % ВВП, Європи 1,8 % ВВП, решта світу 0,9 % ВВП відповідно. Звертає увагу стрімке нарощення частки країн Азії, зокрема Китаю, у глобальних витратах – частка якого збільшилась на 2,2 п.п. у 2014 р. відносно 2012 р. Зважаючи на те, що китайські виробники за кількома товарними позиціями виступають конкурентами вітчизняним виробникам, відставання України у відповідному фінансуванні виступає суттєвою загрозою.

Для України загальний обсяг витрат на інноваційну діяльність у 2013 р. склав 9,6 млрд. грн., що демонструє загальну тенденцію спаду з 2011 р. (рис. 6), крім того спостерігається поступове зниження обсягів витрат на НДДКР у ВВП.

Структура фінансового забезпечення інноваційної активності в Україні засвідчує незначну роль державної підтримки, яка становить 0,3% загального фінансування інноваційної діяльності. Порівняння з найближчими конкурентами з

ЄС дозволяє засвідчити вкрай низьку державну активність, адже для європейських країн рівень державної підтримки становить біля 35,0% в інноваційних витратах.

Таблиця 1

Частка окремих країн та регіонів у глобальних витратах на дослідження та розробки у 2012 – 2014 рр., %

	2012	2013	2014	Зміна 2012 – 2014, п.п.
Країни Америки	34,5	34,0	33,9	-0,6
США	32,0	31,4	31,1	-0,9
Країни Азії	37,0	38,3	39,1	2,1
Китай	15,3	16,5	17,5	2,2
Японія	10,5	10,5	10,2	-0,3
Індія	2,7	2,7	2,7	0,0
Країни Європи	23,1	22,4	21,7	-1,4
Німеччина	6,1	5,9	5,7	-0,4
Решта світу	5,4	5,3	5,3	-0,1

Джерело: складено за [3].

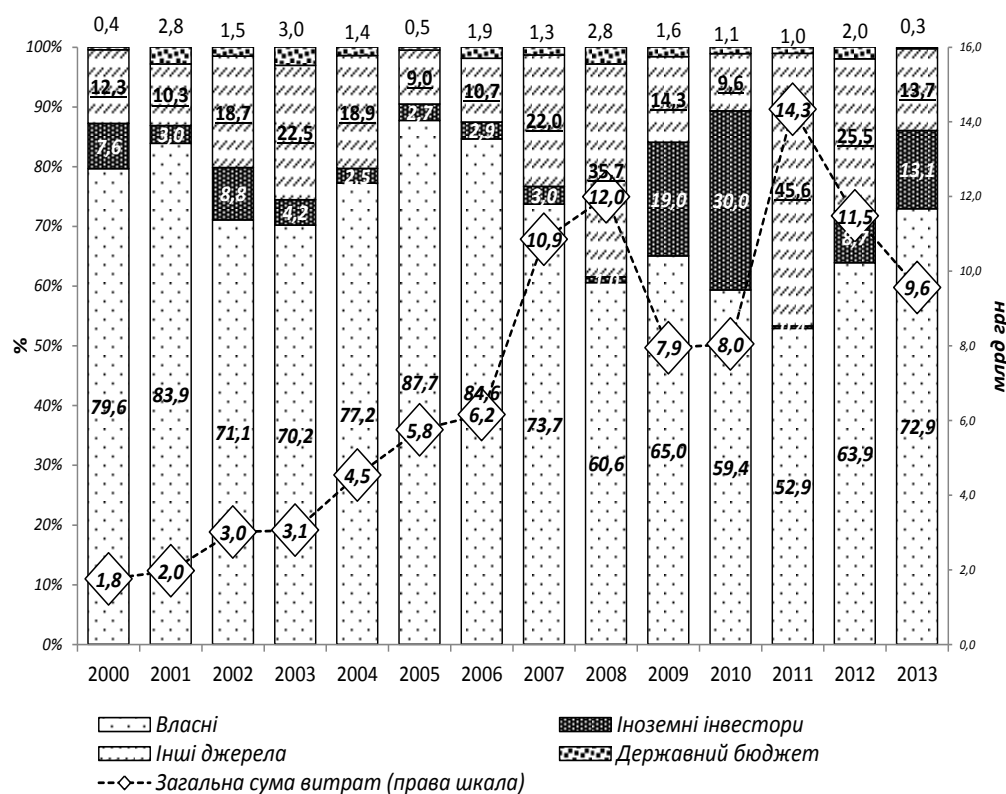

Рис. 6. Динаміка фінансування інноваційної діяльності в Україні за джерелами у 2000–2013 рр., млрд. грн. та %

Джерело: складено за [4].

Висновки та перспективи подальших досліджень у даному напрямку.

Підвищення конкурентоспроможності національної економіки потребує централізації значних фінансових потоків для забезпечення поточного та відкладеного інвестиційного попиту всіх секторів української економіки, що представляє вагомий потенціал ринку як для національних, так і іноземних виробників. Разом із тим, у реалізації завдань підвищення конкурентоспроможності виникає низка фінансових і технічних обмежень для України, а саме:

1. *Масштабність та невідкладність проблем модернізації, як ключового чинника забезпечення конкурентоспроможності, на різних секторах виробничого та інфраструктурно-промислового комплексу.* Внаслідок втрати ритмічності в оновленні й модернізації основних виробничих фондів у пострадянській період, в українській економіці *утворився величезний відкладений інвестиційний попит* (зокрема на продукцію машинобудування). Вичерпання фізичних термінів експлуатації раніше введених об'єктів, які у ряді галузей не дозволяють зволікати з їх заміною на нові, створює підвищений тиск на фінансові фонди підприємств та держави. Крім цього, забезпечення конкурентоспроможності національних виробників безпосередньо залежить від кардинального оновлення технологій, де Україна майже тотально відстає.

Відтак, фінансові можливості задоволення реального та відкладеного інвестиційного попиту передбачає одночасне залучення величезного довгострокового фінансування. А це проблематично як для окремих підприємств (у 2014 р. 34,5 % всіх підприємств України працювали із збитками. Загальний обсяг чистих збитків всіх підприємств України у 2014 р. склав 583,8 млрд. грн. В промисловості у 2014 р. із збитками працювало майже кожне друге підприємство), так і для державних фондів. Такий стан створює вагомий ризик *фінансової недоступності* реновації основних засобів та закриття технологій «вчорашнього дня».

2. Непродуманість довгострокового забезпечення потреб інвестиційного попиту України, без планів локалізації відповідних підприємств на території України. Об'єктивна неспроможність українського сектору машинобудування забезпечити потребу модернізації та підвищення конкурентоспроможності економіки (про що свідчить невпинна тенденція нарощення імпорту відповідного обладнання, яке у багатьох випадках вже знаходилось в експлуатації) посилює технологічну та технічну залежність України. Це не вирішує проблему довгострокового урівноваження поточного рахунку.

В цьому зв'язку для України важливо розробити принципи реалізації *довгострокового виробничого та технологічного співробітництва з іноземними компаніями.* Для цього мають бути сформовані концептуальні засади модернізації (ефективності виробництва, транспортування й використання енергії; досягнення якісно нового рівня виробничих та енергетичних технологій; удосконалення ІКТ; розбудова наземної та космічної інфраструктури передачі всіх видів інформації; лідерства у виробництві окремих видів обладнання тощо).

Крім цього, важливе місце в проекті технологічної модернізації України має займати модернізація армії. Серед напрямів посилення бойового потенціалу армії України передбачено збільшення частки нової техніки в армії, відновлення виробництва вантажних літаків. Що може стати потужним стимулом переосмислення зовнішнього співробітництва України з іншими країнами.

Для українських підприємств в співпраці з іноземними партнерами у контексті підвищення конкурентоспроможності важливим є досягнення таких стратегічних орієнтирів:

- утримання та розширення стратегічної присутності в секторах середньої та високої технологічності на внутрішньому ринку, зокрема – на ринку продукції машинобудування;

- мінімізації економічних ризиків у реалізації економічного співробітництва з РФ за рахунок диверсифікації з іншими іноземними партнерами (загрозами співробітництва України з суб'єктами з РФ, які генерують ризики економічного поглинання українських підприємств російським бізнесом, ризику неплатежів за поставлену продукцію, виникнення фінансових проблем в української сторони через фінансові проблеми російських суб'єктів внаслідок міжнародних санкцій тощо);

- забезпечення паритетності розподілу прибутків та розташування інноваційно-технологічних комплексів, а також паритетного розміщення замовлень на території країн у спільних економічних проектах;

- освоєння ліцензійних технологій і розміщення нових виробництв на території України;

- забезпечення механізмів ефективної конкуренції з іншими країнами на внутрішньому ринку у проектах технологічного оновлення та модернізації економіки (використання механізмів економічної дипломатії, міждержавних домовленостей тощо).

ЛІТЕРАТУРА

1. Митна статистика України. Державна фіскальна служба України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://sfs.gov.ua/ms/>
2. Enerdata. Global Energy Statistical Yearbook 2014. [Електронний ресурс]. Режим доступу – <http://www.enerdata.net/enerdatauk/press-and-publication/yearbook.php>.
3. 2014 GLOBAL R&D FUNDING FORECAST. Battelle and R&D Magazine. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.battelle.org/docs/tpp/2014_global_rd_funding_forecast.pdf.
4. Наукова та інноваційна діяльність України у 1990 – 2013 рр. Державна служба статистики України – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
5. Проект «Стратегії інноваційного розвитку України на 2010–2020 роки в умовах глобалізаційних викликів» [Електронний ресурс] – Режим доступу: www.pir.dp.ua/uploads/StrategizInnovRazvitiyaUkr.doc.
6. Арутюнян, С.С. Інноваційна складова нової моделі економічного розвитку України у посткризовий період / С.С. Арутюнян, Р.Р. Арутюнян // Вісник національного університету «Львівська політехніка». – 2010. – № 691. – С. 253–257.
7. Федулова, Л. Концептуальні модель інноваційної стратегії України / Л. Федулова // Економіка і прогнозування. – 2012. – № 1. – С. 87-100.
8. Бабець І. Обґрунтування заходів державного сприяння міжнародному трансферу технологій у контексті розширення зони вільної торгівлі [Електронний ресурс] / І. Бабець, Ю. Полякова, О. Мокій. – Режим доступу: <http://niss.lviv.ua/analytics/81.htm>.
9. Карачина, Н.І. Машинобудування України: сучасний стан, тенденції та перспективи розвитку за умов економічної кризи: [Електронний ресурс] / Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/natural/Vnulp/Menegment/2009_647/11.pdf.
10. Барташевська, Ю.М. Розвиток машинобудування України: стан, проблеми, перспективи / Ю.М. Барташевська // Європейський вектор економічного розвитку. – 2010. – № 1 (8). – С. 19–25.
11. Мягкова, О.В. Необхідність державного регулювання розвитку машинобудування в сучасних умовах: [Електронний ресурс] / О.В. Мягкова. - Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/Spem/2010_1/Myagkova.pdf.

12. Великий, Ю.В. Інноваційна діяльність підприємств машинобудівного комплексу: [Електронний ресурс] / Ю.В. Великий. - Режим доступу: http://www.nbuuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Vchnu_ekon/2011_2_2/146-149.pdf
13. Мильнер, Б.З. Теория организации [Текст] : учеб.для студентов вузов по экон.спец. / Б.З. Мильнер. –2 изд., перераб. и доп. –М. : ИНФРА-М, 1999. – 478с.
14. Балацький, О.Ф. Управління інвестиціями [Текст] : навч. посіб. для студ. вищих навч. закл. / О.Ф. Балацький [та ін.]. – Суми : Університетська книга, 2004. – 231с.
15. Бочаров, В.В. Инвестиционный менеджмент [Текст] : учеб. пособие / В.В. Бочаров. – СПб. : Питер, 2000. – 152 с.
16. Макконнелл Кэмпбелл Р. Экономикс: принципы, проблемы и политика [Текст] : учебник / Макконнелл К.Р., Брю С.Л. ; пер. с англ. – 13-е изд. – М. : ИНФРА-М, 1999. – 974 с.

Рецензент статті
д.е.н., проф. Заблодська І.В.

Стаття рекомендована до
публікації 10.06.2016 р.

UDC 005.83

Nnaji A. Chidimma

VALUE AS A CORE CONCEPT IN CONSIDERING THE SYSTEM OF THE PROJECT QUALITY MANAGEMENT

Existing approaches to the project quality management are analyzed. It's shown that traditionally they focus on commitment with requirements and specifications. The need and importance to consider stakeholders' value system as a core of the effective project quality management is highlighted. Fig. 2, tabl. 3, ref. 19.

Key words: quality management, requirements, value, project process quality, project product quality.

Problem statement and actuality. Project in its unique nature can be said to be impossible to realize without an appropriate management and even when an appropriate management is in place, a little slack in quality management of an aspect of the project process can spell disaster for the project product and result. Project is any *temporary enterprise* that is aimed at achieving the *mission* of a consumer to create *value* via the *unique properties* of the project product within a given *constraint* of time, resources and quality. From this definition we can see that to fulfill such non-negotiable and demanding characteristics of a project there ought to be an effective "Management Process" - serious *continual planning, controlling, monitoring* and *reviewing* of the whole process involved, including the project product till the consumer's mission is achieved.

In such a methodical business world like ours it is almost impossible to see any organization that does not at least know about the concept and or even the practice of project management. In other words, more than two-third of project performing organizations have a constant project management structure, whilst less than one-third at least have the head-knowledge of project management axiom.

According to one of the articles published by PMI, about 74% of projects fail, that is to say that only about 26% of all projects succeed, and if so, "then having a failed project is not a remote possibility" [1]. Having known this fact about project performing organizations, some foods for thought are then – why do projects fail to realize the expected results? Why do project managers and team fail to meet the stipulated stakeholders' requirements? Why do project deliverables fail to yield expected satisfaction even after stipulated requirements were met? Why are there many records